

Artur Schneider i glazba

Prof. Ladislav Šaban

suradnik Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti, ZAGREB

Saopćenje na simpoziju

Glazbena kultura grada Zagreba duguje amaterima — ljubiteljima glazbe — neobično mnogo. U povijesnoj retrospektivi od 150 godina može se s pravom reći: da u Zagrebu nije bilo glazbenih entuzijasta koji su nesebično i predano radili na promicanju glazbe i glazbenog života, Zagreb ne bi danas bio takav glazbeni Zagreb kojim se ponosimo. Danas, kad imamo velik broj u svijetu afirmiranih umjetnika i glazbenih sastava, kad u našim koncertnim dvoranama doživljavamo izvedbe koje se često mogu mjeriti mjerilima najviših umjetničkih dostignuća, danas kad nas u svijetu poznati Zagrebački Biennale informira o najrecentnijem glazbenom stvaralaštvu i eksperimentima avangardnih skladatelja, primit ćemo s nekom nevjericom informaciju da je još prije 60 godina taj isti Zagreb bio vrlo konzervativan provincijski grad, s, doduše, vrlo razvijenom glazbenom kulturom, ali daleko izvan tokova nove glazbe tadašnjih modernista i novatora, poput Igora Stravinskog, Arnolda Schönberga, Albana Berga i drugih. Prije godine 1922. njihova ćemo imena uzalud tražiti na našim koncertnim programima.¹

Zvuči jedva vjerojatno da je baš tih godina naša najstarija glazbena ustanova, Hrvatski glazbeni zavod (dalje: HGZ) istupio kao gotovo ekstremistički propagator nove glazbe, zahvaljujući nekolicini agilnih i naprednih duhova u ravnateljstvu, ljudi koji su imali dovoljno glazbene kulture i dovoljno široke poglede za prihvaćanje umjetničke istine suvremenih stvaralaca čak i vrlo ekstremnih traženja.²

Jedan od pregalaca kojima Zagreb duguje nagao kvalitativan skok učinjen tih godina — zapravo najvažniji, bio je tajnik HGZ-a dr. Artur Schneider (1879—1946). Schneider je punih 27 godina, njemu svojstvenim mirom, tihim i finim načinom, dosljedno i odlučno vodio sve razgranate poslove HGZ-a — kao da mu je to jedino radno mjesto, uvijek pouzdan, precizan, sabran i pedantan u vršenju poslova, a ipak kreativan i pun inicijativa kao malo tko u povijesti toga zavoda. Ta, po rezultatima zlatna era u povijesti HGZ-a, to razdoblje između dva rata, zaslužilo bi da se nazove *Schneiderovom erom*.

A. Schneider je 27 godina bio tajnik Hrvatskog glazbenog zavoda u Zagrebu (1919—1946) i autor ga ocjenjuje kao pouzdanog, preciznog, sabranog i pedantnog organizatora glazbenog života, kreativnog i punog inicijative. Organizirao je cikluse koncerata, pisao komentare uz svaki koncertni raspored, vodio nakladnu djelatnost Zavoda, uredio glazbenu knjižnicu, vodio brigu o nabavi muzikalija i glazbenih knjiga. Propagirao je suvremenu glazbu i smatra se inicijatorom »novog vala« u glazbenog života u Zagrebu.

Duboku ljubav prema glazbi Schneideru je usadio u dušu roditeljski dom. Nije točno poznato gdje je i kod koga stekao glazbenu izobrazbu, ali svirao je vrlo dobro klavir, iako nije nikada nastupao, pa bilo to samo kao pratilac u okviru priredbi društvenih večeri. Schneider nije nikada smatrao da mu je mjesto u umjetničkom svijetu, ali je zato svim silama nastojao oko plasmana umjetnika, posebno mladih.

Karakteristično je za Schneidera da je još kao maturant (1897) osnovao đачki orkestar i uspješno ga vodio. I kasnije, kao mlad srednjoškolski profesor, Schneider je djelotvorno priskočio u pomoć *Srednjoškolskom orkestru*, koji su godine 1908. osnovali — sigurno po njegovoj inicijativi — srednjoškolci zagrebačkih klasičnih gimnazija i realki. Schneider je tom orkestru pribavio i državnu subvenciju od 1500 kruna godišnje, čime su se nabavljale note i potrebni instrumenti. Zbog toga je orkestar doskora došao u sukob s upravom Glazbenog zavoda, jer je direktor *Rosenberg-Ružić* branio učenicima glazbene škole da pohađaju pokuse tog orkestra, a izostaju s orkestralnih vježbi u Zavodu.³ Od 1908. — 1911, koliko je taj orkestar postojao, često ga je uvježbavao Artur Schneider, ali je javne nastupe obično povjeravao kojem darovitom gimnazijalcu, kojega bi otkrilo njegovo pronicljivo oko. Četvorica od njih kasnije su doista postali naši poznati dirigenti. Bili su to *Oskar Smodek*, *Krešimir Baranović*, *Oskar Jozefović* i *Lav Mirski*. Iz toga vremena postoje i dvije Zajčeve autografske partiture zbornih kantata s posvetom Arturu Schneideru kao voditelju srednjoškolskog orkestra, koje je taj orkestar i izvodio.⁴

U tim se godinama Schneider bavi i glazbenim publicističkim radom, piše kritike po novinama i časopisima, recenzira. Čini se da je oko 1920. prestao s tim radom.

Godina 1919. prekretnica je u Schneiderovu djelovanju, zapravo prekretnica u povijesti HGZ-a. Te je godine završila gotovo dvadesetgodišnja velika era koja nosi ime poznatog našeg povjesničara *Vjekoslava Klaića*, tog legendarnog potpredsjednika HGZ-a, dakle formalno »drugog čovjeka«, a po stvarnoj vlasti prvog i svemoć-

noj ličnosti u ravnateljstvu HGZ-a. Bez dvojbe, za Klaićeve su se ere zbile stvari od presudnog značaja za dalji glazbeni život Zagreba: glazbena škola postaje konzervatorij, tj. prva visokoškolska glazbena ustanova na Balkanu; u Zagreb su dovedeni vrsni pedagozi, koji će postati stupovi kasnije Muzičke akademije i odgojitelji mnogih generacija stručno visoko spremnih umjetnika (*V. Huml, F. Lhotka, U. Fabbri*, od domaćih *F. Dugan i S. Stančić*); stvaraju se uvjeti za živu međunarodnu razmjenu umjetnika, što je snažno unaprijedilo naš glazbeni život i Zagreb postupno pretvorilo u poznato glazbeno središte na jugoistoku Evrope. Ipak, dok je Evropa kročila dramatičnim koracima naprijed, glazbeni je ukus zastao kod Zajca i Dvořaka.

Na godišnjoj skupštini HGZ-a 30. rujna 1919. izvršene su važne promjene u sastavu ravnateljstva; od novoizabranih članova treba istaknuti trojicu: predsjednika *Robertu Siebenscheina*, čovjeka velike kulture i širokih pogleda, oduševljenog pobornika lijepih umjetnosti, posebno glazbe, *Božidara Širolu*, tada još profesora matematike na gimnaziji, premda je već kao skladatelj bio afirmiran, te, konačno, *Artura Schneidera*, koji je kao član ravnateljstva preuzeo tajničke poslove.

Tajnik je duša društvenog rada, o njegovoj efikasnosti, samostalnosti, o njegovim inicijativama, ovisi dio uspjeha. Teško je zamisliti idealnijega tajnika za ustanovu sa stogodišnjom tradicijom, dragocjenom glazbenom knjižnicom, zbirkama vrijednih glazbala i s obiljem planova za buduća nastojanja od velikog kulturnog značaja.

S neznatnim brojem činovničkog osoblja Artur Schneider svladava čitavo brdo administrativnih poslova, sâm vodi koncertnu poslovnicu i dnevno je u dodiru s brojnim strankama, organizira poznate cikluse koncerata pod nazivom *Intimne večeri*, piše komentare uz svaki koncertni raspored, vodi nakladnu djelatnost Zavoda, obnavlja inventar koncertne dvorane i poslovnih prostorija, uređuje glazbenu knjižnicu, brine se za nabavu muzikalija i glazbenih knjiga. Nikada nije zaboravan, najvažnije izvršava sve potrebno, provodi odmah u život sve zaključke sjednica, uz to stalno pronalazi nove inicijative, snuje nove akcije, kao da mu posla nikad dosta nije. I pored sve te prezauzetosti, Schneider stalno čita i piše. Bavi se istraživanjima naše glazbene povijesti, piše prvu biografiju pustolovnog našeg skladatelja 18. stoljeća *Ivana Mane Jarnovića* (1944),⁵ po svjetskim antikvarnicama skuplja i nabavlja njegove skladbe, objavljuje zanimljivu studiju o vezama hrvatskih velikaša s Beethovenom, pod naslovom »*Neostvaren boravak Beethovenov u Hrvatskoj*« (1942),⁶ te vrlo informativni prikaz »*Mozartiana u Zagrebu*« (1941),⁷ u kojemu opisuje prva ili rijetka stara izdanja tiskanih Mozartovih skladbi koja se nalaze u Zagrebu. Gledajući, uz to, na tisuće listova ispisanih rukom Artura Schneidera, (sačuvanih u arhivu HGZ-a) zapisnike sjednica i izvješća, nebrojene koncepte dopisa, predstavlki i obračuna, tekstove komentara i biobibliografskih informacija tiskanih uz programe koncertnih priredbi HGZ-a koje je on organizirao, moramo se zadivljeno upitati: kad li je to sve stigao učiniti, gdje je našao toliko vremena da sve to izvrši. Ali — to je ostala njegova tajna, koju nikom nije otkrio i koju je ponio sa sobom u grob.

Odmah nakon konstituiranja ravnateljstva godine 1919. uprava HGZ-a počela je s dvije zamašne akcije koje su dale naslutiti da novo vodstvo sprema mnoga iznenađenja: povelu je pregovore o prijelazu Konzervatorija HGZ-a u ruke države, a zatim je pokrenula inicijativu o osnivanju *Glazbenog vijeća* u Zagrebu, kojemu bi na čelu bio HGZ.⁸

Država je 1920. doista preuzela Konzervatorij i doskora ga pretvorila u Muzičku akademiju. Time se HGZ olobodio golemog tereta, koji je nosio tijekom 90 godina na svojim plećima uz najveće materijalne žrtve, nerijetko pod cijenu vlastitoga postojanja. Otkupnina postignuta za glazbala postaje sada početni kapital za ambiciozne akcije HGZ-a.

Druga pak inicijativa, o osnivanju Glazbenog vijeća, nije imala uspjeha, iako je dr. Siebenschein bio izradio vrlo zanimljiv pravilnik. Partneri pozvani da se okupe u Vijeću (to su bili Hrvatsko narodno kazalište, Filharmonija, tri najistaknutija pjevačka društva — KOLO, LISINSKI i SRPSKO PJEVAČKO DRUSTVO, zatim Odbor za unapređivanje komorne glazbe i Cecilijino društvo) uglavnom nisu pokazivali zanimanje za takav poduhvat, nisu se htjeli vezati niti prihvatiti zajednički program. Da je to tada ipak uspjelo, Zagreb bi već odavna imao koordiniran glazbeni život i ne bi jedan radio mimo drugoga, nerijetko na obostranu štetu.

Osjetivši da je inicijativa propala, HGZ se oslanja na vlastite snage. Već 18. listopada 1920. Širola podnosi ravnateljstvu koncept smjernica za buduću rad, s ovim ciljevima: »*u prvom redu promicati domaću produkciju i to tako, da se (HGZ) brine kako bi nova djela domaćih skladatelja bila izvedena na društvenim koncertima, pa da uspjele kompozicije preporučiti nakladnicima, da ih nastoji promećnuti i na vanjske podije. Ima se svratiti pažnja na komornu glazbu, popijevke uz klavir, koncerte za pojedine instrumente i po mogućnosti zborove a capella i uz orkestar, pa simfonijska djela.*«⁹

Već dva dana kasnije tajnik Schneider razasijljuje niz anketnih pisama, upravljenih poimence sedamnaestorici naših skladatelja, moleći da jave što još imaju od neizvedenih djela, trideset i jednom umjetniku *izvoditelju*, te upravama devet *pjevačkih društava*, moleći podatke o njihovu repertoaru, s *osobitim obzirom na suvremena*

1. A. Goglia, *Orkestralna muzika u Zagrebu*, S. CECILIJA 1935. (XXIX), separatan otisak, str. 67—70.
2. Nav. djelo i mjesto.
3. Arhiv HGZ, spisi br. 273 i 286 god. 1909/10.
4. Goglia, nav. dj. i mj.
5. A. Schneider, *Ivan Mane Jarnović*, S. CECILIJA 1944. (XXXVIII), br. 1 (str. 14—20), 2 (53—65), 3 (76—81), 4—5 (120—129) i 6 (166—175). Također i separatan otisak HGZ.
6. A. Schneider, *Neostvaren boravak Beethovenov u Hrvatskoj*, S. CECILIJA 1942. (XXXVI), br. 3—4 (81—90), 5—6 (131—143). Također i separatan otisak HGZ.
7. A. Schneider, *Mozartiana u Zagrebu*, S. CECILIJA 1941. (XXXV), br. 5—6 (str. 83—93). I separatan otisak HGZ.
8. HGZ, Poslovnik Glazbenog vijeća, spis br. 251 god. 1918/19.
9. HGZ, Zapisnik sjednice ravnateljstva od 18. X. 1920, toč. 2 — Knjiga zapisnika sjednica, kut. 59.

domaća i strana djela, što je vrlo karakteristično i ukazuje kuda smjera nova uprava.

Premda su samo djelomično dobiveni odgovori, ipak se moglo započeti s propagiranjem suvremene glazbe. Najprije tzv. *Jutarnji nedjeljni koncerti*, a od iduće sezone ciklusi pod nazivom *Intimne večeri* postaju tribina »novog vala« i prodor suvremenih glazbenih nastojanja u našu tada još podosta učmalu sredinu.

Zanimljivo je pratiti reagiranje građanstva i kritike na ta nastojanja. Dok je u početku publike bilo na pretek i dvorana pretijesna za potražnju, već se doskora počinje osjećati otpor prema novome, publika ne želi prihvaćati suvremeno stvaralaštvo, pa posjet naglo izostaje i deficiti rastu. Kako HGZ nije niotkuda dobivao neku subvenciju i sve deficite morao pokrivati vlastitim zaradama, kako se uz to iz protesta i članstvo stalo u opasnom broju ispisivati, ravnateljstvo je bilo prisiljeno ublažiti svoj kurs i prići kompromisima (od 1928. dalje).¹⁰

Kritika pak jednim je dijelom visokim ocjenama podržavala »novi val« Artura Schneidera, ali je bilo i teških napada, uvredljivim riječima, do te mjere da je u jednom trenutku Schneider podnio ostavku kako — po riječima kritike — ne bi dalje blatilo i sramotio HGZ. No, ravnateljstvo se u potpunosti solidariziralo sa Schneiderovim nastojanjima, u svemu ga podržalo i ostavilo mu i nadalje posve odriježene ruke u svim akcijama, pa je Schneider ostavku povukao.¹¹

Tih je godina HGZ ušao u *Internacionalno društvo za suvremenu glazbu*, čiji je glavni tajnik za Jugoslaviju i opet Artur Schneider (do 1932). Kada je g. 1926. na zasjedanju Internacionalnog društva u Zürichu Schneider referirao o izvođenju suvremene glazbe u Zagrebu i, po svom običaju, iznio točne brojčane podatke, o izvedba-

ma i izvođenim djelima, ubrao je sveopće odobravanje, uz javnu konstataciju da je HGZ »zacijelo jedina evropska muzička ustanova koja bez obzira na materijalne žrtve propagira u toliko obilnoj mjeri suvremenu muzičku tvorbu.«

Pet sezona Schneiderovih *Intimnih večeri* ostat će upisano zlatnim slovima u analima glazbenog života Zagreba. Svaka je koncertna večer bila stilski osmišljena cjelina, posvećena stvaralaštvu (najčešće suvremenom) pojedinih evropskih naroda ili pojedinim autorima. U doba kada još nije postojala radio-stanica, a gramofonske ploče bile rijetki gosti u zagrebačkim trgovinama, ti su koncerti bili od neocjenjive važnosti u odgoju mladih naraštaja glazbenika, jer se na domaćem koncertnom podiju mogla čuti glazba živućih skladatelja i upoznati djela koja bi inače ostala mrtvo slovo. Nije presmiono reći da ni danas nismo dostigli interesantnosti nekih od tih koncerata, a kamoli da smo ih nadmašili.

U Zagrebu su se mogle čuti cjelovečernje izvedbe skoro svih djela *Debussyja*, *Ravela*, *Busonia*, naročito *Stravinskoga*, zatim skladbe najmlađe generacije francuskih skladatelja (*Milhauda*, *Poulenca*, *Koechlena*, *Satiea*), njemačkih (*Hindemitha*, *Jarnacha*, *Schoecka*, *Kornautha* i drugih), čeških (*Janačeka*, *Stěpana*, *Křičke*, *Novaka* i drugih), mađarskih (*Bartoka*, *Kodalya*), nizozemskih, engleskih, belgijskih, talijanskih i španjolskih, te osobito ruskih skladatelja. God. 1925. u Zagrebu se, prvi put u Jugoslaviji, izvode djela sovjetskih skladatelja. Upravo su nedokučivi putovi kako je Schneider uspio za taj koncert doprijeti do *Alekseja Rimski-Korsakova*, sina slavnog ruskog skladatelja, koji mu za taj koncert piše i šalje konferansu (taj se tekst na žalost nije sačuvao).

Schneider marljivo prati vanjske glazbene revije, preko Francuskog instituta u Zagrebu ili od izdavačke tvrtke Chester u Londonu prima djela nove glazbe, u osobnim dodirima s domaćim umjetnicima pronalazi za njih izvodiocce, nerijetko poziva i inozemne umjetnike da izvode vlastita djela ili djela svojih zemljaka. Tako u Zagrebu sviraju svoja djela *Igor Stravinski*, *Jenő Takacs*, *Alexander Savine*, *Josef Juránek*, *Aleksandar Čerepnjin* i drugi.¹²

Među našim umjetnicima toga vremena istaknuto mjesto zauzimaju *Maja Strozzi* i *Anka Košćević-Badalić*, zatim *Anka Gottlieb-Horvat*, *L. Ožegović*, *J. Rijavec*, *D. Hrčić*, *J. Tkalčić*, *S. Stančić*, *Antonija Geiger-Eichhorn*, *H. Mihalović*, *J. Križaj* i mnogi drugi. Značajan je podatak da je HGZ u 19 godina međuratnog razdoblja izveo — prema Schneiderovim statistikama — 546 djela domaćih autora, od toga preko 300 *praiizvedbi!* Koliki je to bio stimulans za domaće skladatelje, ne treba posebno ukazivati. Samo je *Zagrebački kvartet* izveo preko 30 *praiizvedbi* djela domaćih skladatelja, čime je silno stimulirao pisanje kvarteta.

Posebno treba istaći pažnju koju je Schneider posvećivao opremi koncertnih rasporeda, pa su programi tih godina dostigli upravo zavidnu razinu i mogu se još uvijek smatrati teško dostiživim uzorima. Osim izvrsne tehničke opreme, za te programe, pretežno, Schneider piše sažete stručne komentare, iznosi podatke o autorima i njihovim djelima, a često dodaje i malu bibliografiju djela iz kojih je crpio podatke. Posebnu je pažnju posvećivao kritičkoj redakciji svih pjevanih tekstova,

10. HGZ, Izvještaji godišnjih skupština god. 1925—1930, kut. 62.

11. HGZ, spis br. 32 god. 1923/24. od 4. XII. 1923. — *Iz ostavke A. Schneidera: »U posljednje vrijeme učestali novinski napadaji (»Obzor« od 13. XI. o. g., »Slobodna Tribuna« od 1. XII o. g.), u kojima se moje djelovanje pri »Intimnim muzičkim večerima« prikazuje kao »nesavjesna diletantska površnost« i kao toliko štetno po razvoj našeg muzičkog života, da od njega »padaju žrtvom iskreno nacionalni elementi, faktični umjetnici i kulturne institucije«, napadaji, protiv kojih niti ja mogu da javno polemishem a niti da zbog pogrda u njima iznesenih zatražim zaštitu sudbenih vlasti — doveli su me do odluke, da uglednom ravnateljstvu Hrvatskog glazbenog zavoda (koji je u smislu gore citiranih riječi kao »kultura institucija« pao žrtvom mog djelovanja) stavim ovime na raspoloženje mandat, koji sam primio kao upravnik »I. m. v.«, a ujedno da se zahvalim na časti člana ravnateljstva HGZ.*
(...)

Moleći Vas, visoko poštovani gospodine predsjedniče, da biste u današnjoj sjednici uglednom ravnateljskom vijeću isporučili moju odluku a jednako i moje duboko žaljenje, da se moje djelovanje u Hrvatskom glazbenom zavodu, u koji sam stavljao sav svoj zanos i sve svoje znanje, prekida i svršuje silom prilika tako neskladno.« (...)

brinući se da dođe do valjanih prijevoda, ako su tekstovi bili na stranim jezicima. U jednom izvješću on otvoreno priznaje da je to često bilo najteže postići, pa je nerijetko bio primoran tekstove reproducirati u originalu. Ukusna vinjeta, uzeta sa starih notnih tiskovina, krasila je naslovnu stranu, a komentarima je ponajčešće pridodavana slika autora, izvedena u kunstdrucku. Prema Schneiderovu iskazu, za *Intimne večeri* sezone 1922—3. ti su programi iznosili 98 tiskanica u kvartu i činili malu zbirku stručnih podataka i tekstova, zanimljivih, vrijednih i korisnih kao cjelina. Za sezonu pak 1923—4. ti su programi iznosili čak 144 stranice.¹²

Kada je g. 1926. ravnateljstvo odlučilo da pristupi tiskanju djela domaćih skladatelja, tajnika Schneidera zapada glavni teret te nove djelatnosti. Međutim, HGZ je naišao na pravog čovjeka, stručno izvanredno verziranog u tiskarstvu, što je dokazao već svojim spominjanim programima. Tehnička oprema i tisak tih edicija mogu se smatrati uzornima i ravnima najboljim stranim edicijama tog vremena. Djela su se tiskala u Beču, a fini papir, ukusne korice, krasan tisak odaju istančani ukus i znalačku pomnju tajnika Schneidera. Kasnije se edicije HGZ-a ne mogu ni izdaleka mjeriti s njegovima. Do izbijanja rata HGZ je brigom Schneidera izdao o svom trošku 15 djela domaćih autora, računajući unaprijed s činjenicom da će prodaja biti minimalna a zarada nikakva. Ali to je također bio dio programa oko promicanja domaće glazbene umjetnosti, pa se ta djelatnost odvijala u granicama trenutačnih materijalnih mogućnosti.

Među tim je edicijama najreprezentativnije djelo *Moteti* Ivana Lukačića (1587—1648), koje je otkrio, za tisak priredio i važnim, znalački pisanim uvodom snabdio *Dragan Plamenac* (1935). Tada je tiskano i više djela iz naše glazbene baštine — klavirska djela *F. Pintarića* (1798—1867), *F. Livadića* (1799—1879) i *I. M. Jarnovića* (1745—1804); od suvremenih skladatelja djela *Berse*, *Dobronića*, *Dugana*, *Grgoševića*, *Lhotke*, *Širole* i *Tajčevića*.

Rečeno je da se Schneider stalno bavio pronalaženjem djela iz naše glazbene baštine. Tako je pribavio fotokopije djela *Spadine*, — iz materijala tiskanih Jarnovićevih djela koje je posjedovao — na njegov poticaj *Fran Lhotka* izradio partiture za tri violinska koncerta koji se otada stalno sviraju, potaknuo je *Ladislava Miranova* da priredi za javno izvođenje Jarnovićeve koncertantne kvartete i violinske duete, potaknuo je *Svetislava Stančića* da izvodi javno i da obradi za tisak djela *F. Pintarića* i *Livadića*.

Spomenimo još da je Schneider g. 1927. golemim trudom reorganizirao dragocjenu glazbenu knjižnicu HGZ-a. Učinio je to po uzoru na knjižnice *Britanskog muzeja* u Londonu, *Državne biblioteke* u Berlinu i *Nacionalne biblioteke* u Parizu. Izvršio je novu preraspodjelu građe, razdijelivši je u preko 100 stručnih skupina, a izradio je

i tri kartična kataloga: abecedni, stručni (po strukama glazbe) i po rednim brojevima (potonji nije bio nikad dovršen i danas je zastario).

Sudbina je dosudila da je Schneider kao tajnik HGZ-a možda svoje najzaslužnije djelo izvršio zadnjih dana svojega života. Zbog nedovoljne informiranosti, u rujnu 1945. podnijelo je sedam hrvatskih kulturnih udruženja i institucija — *Udruženje književnika Hrvatske*, *Hrvatsko narodno kazalište*, *Radio-stanica*, *Društvo novinara Hrvatske*, *Udruženje likovnih umjetnika Hrvatske*, *Matica hrvatska* — predstavku Ministarstvu prosvjete, zahtijevajući »da HGZ stavi sva svoja materijalna sredstva na raspoloženje Hrvatskom državnom konzervatoriju (danas Muzička akademija, L. Š.), odnosno da kao preživjela ustanova koja je danas izgubila svaki smisao opstanka završi svoje djelovanje i da se razvrgne.«¹³

Ipak, prije nego je do likvidacije HGZ-a došlo, ravnateljstvu je uspjelo ishoditi sastanak s potpisnicima predstave, koji se održao 11. rujna 1945. u okviru Ministarstva prosvjete. Na tom je sastanku upravo temeljit izvještaj Artura Schneidera, s precizno iznesenim pokazateljima, uvjerljivo predočio svim prisutnima rezultate i goleme zasluge koje je HGZ stekao unapređivanjem domaće glazbe i domaćih umjetnika. Taj je referat prikazao HGZ prisutnima u posve novom svjetlu, pa je zaključeno da HGZ treba i dalje postojati, ali da treba provesti temeljitu reviziju njegovih pravila i usmjeriti se prema potrebama nove stvarnosti.

Bio je to labuđi pjev velikoga tajnika Artura Schneidera. Duskora je stao poboljševati i dani su mu bili odbrojeni. Umro je 10. ožujka 1946.

Na prvoj godišnjoj skupštini HGZ-a, koja je održana nekoliko dana kasnije, u izvješću o radu HGZ-a je *Svetislav Stančić* toplim riječima komemorirao smrt Artura Schneidera, opširno se osvrnuo na njegove goleme zasluge i završio: »Sve svoje uspjehe HGZ ima u velikom dijelu zahvaliti djelatnosti, ljubavi za stvar, ličnoj inicijativi i marljivosti dr. Artura Schneidera. U njemu HGZ gubi neobično zaslužnog radnika i naprednog organizatora, kojemu će se u analima društva sačuvati trajni spomen i duboka zahvalnost.«¹⁴

12. HGZ, Zapisnici skupština, kut. 62 — tajnički izvještaj za god. 1925/6. od 30. IX. 1926.

13. HGZ, Zap. sjed. ravnateljstva od 5. IX. 1945, kut 60 i zap. sjed. ravnateljstva od 15. IX. iste godine, ista kut.

14. HGZ, Materijal godišnje skupštine HGZ od 17. III. 1946, kut. br. 62.

Grgo Gamulin

UN OUBLI DE LONGUE DURÉE

L'auteur traite de la vie et de la signification historique de l'oeuvre de A. Schneider, de la tâche que celui-ci avait à accomplir à la chaire d'histoire de l'art et dans le domaine des recherches scientifiques. Il rafraîchit la mémoire de son travail pédagogique se déroulant dans de mauvaises conditions des premières tentatives et souligne avec des paroles louangeuses l'oeuvre de ce pionnier qui agissait en tant que professeur d'histoire de l'art et en tant que scientifique dans le Cabinet des estampes de la Bibliothèque nationale et universitaire, dans la Galerie de Strossmayer et au Conservatoire de musique. Au dire de l'auteur, le mérite d'avoir fait photographier les monuments de culture sur le sol de la Croatie lui en revient en particulier. Cette évocation des souvenirs devrait conduire à la connaissance de la nécessité d'un développement et élargissement du sens de la continuité du travail et de l'activité dans le domaine organisateur de l'histoire de l'art.

Tihomil Stahuljak

A LA MÉMOIRE D'ARTHUR SCHNEIDER

Dans la partie introductive l'auteur prend en considération la bibliographie du dr A. Schneider, en la systématisant d'après les domaines scientifiques qui intéressaient celui-ci. Citant, par ordre chronologique, tous les travaux publiés, il en donne le commentaire et la valorisation, en analysant à la fois les conditions dans lesquelles travaillait ce scientifique depuis 1906 jusqu'à 1946, en comparant ses mérites et sa méthode de travail aux activités de ses contemporains Gjuro Szabo et Josip Matasović. Dans le désir de présenter l'attitude de A. Schneider vis-à-vis de l'art et ses opinions sur la culture, l'auteur analyse, commente et valorise en détail ses deux oeuvres remarquables «Jardins, parcs et promenades du vieux Zagreb» (1930) et «Le séjour non réalisé de Beethoven en Croatie» (1942). Il est d'avis que tout scientifique se trahit le mieux par sa méthode scientifique, les sources auxquelles il puise et la manière dont il s'en sert. Tandis que dans la première oeuvre A. Schneider n'a pas réussi à intégrer souverainement les sources à l'expose, dans la seconde il la fait en vrai connaisseur. Dans cette lumière, A. Schneider se présente à nos yeux comme le très important investigateur de l'histoire et un des trois écrivains les plus audacieux de la première moitié du XXe siècle qui ont consacré leurs vies à l'avancement de l'art et de la culture croates.

Ljerka Gašparović

ARTHUR SCHNEIDER EN TANT QUE DIRECTEUR DE LA GALERIE »STROSSMAYER«

Esquissant l'activité de A. Schneider en tant que directeur de la Galerie de Strossmayer à Zagreb (1928—1946), l'auteur rend compte de la collaboration de celui-ci avec Gabriel Terey (1926/27), Raymond v. Marle (1929), Oto Beneš (1929), Adolf Venturi (1930) et les autres savants. Mais surtout, l'auteur prend en considération son catalogue portant le titre de «Écoles de peinture italiennes» (1939), ensuite, l'organisation de la célébration du cinquantième anniversaire de la Galerie de Strossmayer (1934) et, au sujet de celle-ci, la collaboration avec Ljubo Babić, le futur directeur de la Galerie. L'auteur, elle nous fait connaître les oeuvres d'art procurées à la Galerie par les soins de A. Schneider, ainsi que ses autres activités concernant les expositions (à la Galerie de Strossmayer et au Cabinet des estampes de la Bibliothèque nationale et universitaire). Elle prête une attention particulière à son travail sur les inventaires, l'analyse scientifique et les prises de photo des objets d'art existant sur le Littoral croate, en Dalmatie et dans une partie de la Croatie continentale

(1930—1941). L'auteur mentionne également maintes autres préoccupations de A. Schneider sur lesquelles portent témoignage les rapports annuels publiés dans les «Annales de l'Académie yougoslave des Sciences et des Beaux-Arts».

Anđela Horvat

UN COUP D'OEIL RAPIDE SUR LE TRAVAIL AU TERRAIN D'ARTHUR SCHNEIDER

C'est un aperçu exhaustif sur le travail de A. Schneider exécuté sur les lieux. Depuis 1930 jusqu'à 1940, c'est lui qui a mené à terme l'enregistrement, dressé l'inventaire avec l'analyse scientifique et fait photographier les monuments de culture existant sur le Littoral croate, en Quarnero, Dalmatie et Croatie du nord-ouest. Le résultat en est une collection de 2478 photos représentant, en majeure partie, les monuments culturels meubles. La prise de photo est faite par S. Noworyta, Ljudevit Griesbach, et surtout par Đuro Griesbach (sur les plaques photographiques de 18x24, 13x18, 10x15 cm, et sur le film de 6x6 cm). Ces reproductions photographiques ont permis un meilleur examen du développement de l'art en Croatie. Une valeur particulière est à attribuer aux photographies représentant les monuments qui ont changé d'aspect au cours des dernières cinquante années ou bien qui ont disparu pour toujours de nos parages par le concours de circonstances et, pour la plupart, en victimes de la dernière guerre.

Ivan Bach

LE PROFESSEUR ET DOCTEUR ÈS LETTRES ARTHUR SCHNEIDER

Cet aperçu traite de A. Schneider en tant que l'auteur des pièces de théâtre, prenant en considération son abondante activité dans le domaine de l'histoire de l'art, de l'histoire de la culture et de la musique, avec l'évocation spéciale du travail pédagogique et scientifique du professeur de l'auteur de cet article. En tant qu'enseignant, A. Schneider fut bon instituteur et conseiller plein de sollicitude. Il prenait soin de la littérature professionnelle et des reproductions, aidait les activités du club des étudiants et organisait l'apprentissage des langues étrangères. C'est lui qui a publié le premier cours photocopié pour les études d'histoire de l'art. L'auteur présente également les données sur la première génération des historiens de l'art formés par A. Schneider.

Kruno Prijatelj

ARTHUR SCHNEIDER ET LA DALMATIE

L'auteur, qui est un des étudiants de A. Schneider, éveille ses souvenirs du temps des études, prenant en considération la personnalité et les oeuvres de cet homme de science et de culture, commentant, en particulier, ses études concernant la Dalmatie («Johann Bernhard Fischer von Erlachs Handzeichnungen für den Entwurf einer historischen Architektur», «Sur le type de la Vierge mère »Trenodusa« et les articles sur nos »Schiavoni« et autres).

Ladislav Šaban

ARTHUR SCHNEIDER ET LA MUSIQUE

Pendant 27 ans A. Schneider fut le secrétaire au Conservatoire de musique à Zagreb (1919—1946). L'auteur le trouve éprouvé, précis, créatif et plein d'initiative, recueilli et méticuleux organisateur de la vie musicale. C'est lui qui organisa des séries de concerts, écrivit des commentaires accompagnant chaque programme de concert, dirigea l'activité éditrice au Conservatoire, mit en ordre la bibliothèque musicale, s'occupa de l'acquisition des musiques et des livres

de musique. Puisqu'il faisait à la fois de la propagande pour la musique contemporaine on le considère communément comme l'initiateur d'un «nouveau courant» de la vie musicale à Zagreb.

Zorislav Horvat

CONSTRUCTION DE LA NEF DE LA CATHÉDRALE DE ZAGREB

Après l'élévation expéditive du sanctuaire à la manière d'une «salle basilicale», l'édification de la nef de la cathédrale à Zagreb dura assez longtemps, à savoir depuis le début du XIVe jusqu'au début du XVIe siècle. L'édification de la nef fut probablement commencé par l'évêque. A. Kažotić (le mur de la nef du nord et le clocher du nord) dans les caractéristiques de l'architecture «prêchante» et dans l'intention de former un espace-salle comme il en existe en Autriche avoisinante. L'édification continue du vivant de l'évêque Etienne III (1356—1375) — le mur de la nef du sud et le clocher du sud — déjà avec toutes les caractéristiques d'une église-salle (Zwetl?). L'évêque Eberhard (1397—1406 et 1410—1419) engage les maîtres du cercle pragois de Parler, probablement à deux reprises. C'est à cette époque-là que furent élevés les murs des deux nefs latérales, les piliers à l'intérieur de la nef et les clochers. Jean IV de Alben (1421—1433) achève la construction des murs de la cathédrale, tandis que l'évêque Osvald (1466—1499) prépare l'édification de la voûte qui est achevée du vivant de l'évêque Luka Baratin (1500—1510), mais avec la voûte simple cruciforme et non pas réticulair comme c'était prévu à l'époque de l'évêque Eberhard. Tandis que le clocher du nord n'a jamais été achevé, celui du sud ne le fut qu'au XVIIe siècle.

Radovan Ivančević

LES NOUVELLES ATTRIBUTIONS À GEORGES LE DALMATE ET À NICOLAS DE FLORENCE ET LE PROBLÈME DE LA VALORISATION DE LEURS OEUVRES

Acceptant de nouvelles attributions de A. M. Schultz qui à Juraj Dalmatinac attribue une et à Nikola Firentinac six oeuvres existant à Venise, l'auteur fait ressortir le caractère convaincant de la méthode analytique et comparative de l'attribution de la Schultz, le caractère critique et bien fondé de l'analyse des sources et de la littérature spécialiste ainsi que la maîtrise de l'ensemble de la problématique concernant la sculpture vénitienne du XVe siècle. Il critique certaines attributions et désapprouve l'interprétation isolée de la composante sculpturale dans l'oeuvre de Juraj et de Nikola. Il écarte également les affirmations portant sur la dépendance absolue de Nikola vis-à-vis de Donatello, puisque, architecte et maître créatif, celui-ci puisait immédiatement à la tradition antique locale (de Trogir, de Salone, du palais de Dioclétien). Au surplus, il prenait exemple sur Juraj Dalmatinac, le «problématicien» de la haute Renaissance. Tandis qu'au début, dans l'oeuvre de Nikola prédomine la sculpture, plus tard, c'est le langage pur de l'architecture qui l'emporte. Le point de l'équilibre classique est la chapelle de St Jean à Trogir, le chef-d'oeuvre de Nikola et, à la fois, l'intérieur le plus signifiant de la Renaissance européenne du XVe siècle.

Grgo Gamulin

SEGNALAZIONI E PROPOSTE

L'auteur suggère de nouvelles solutions d'attribution concernant les images inconnues ou moins connues des vieux maîtres croates, en les rajoutant au catalogue des oeuvres de: Adam Elsheimer, Simone Cantarini, Pietro della Vecchia, Pietro Liberi, Girolamo Forabosco, Antonio Zanchi, Giambettino Cignaroli, Giocchino Asseretto, Gregorio de Ferrari, Alessandro Magnasco et Giovanni Andrea de Ferrari.

Boris Vizintin

»ÉCOLE DE DESSIN« DE RIJEKA

À la base des données puisées aux archives l'auteur rend compte de l'activité de la Scuola di Disegno à Rijeka. Depuis 1787 jusqu'à 1894 cette école joua un rôle considérable dans l'éducation esthétique et culturelle des apprentis initiés aux divers métiers (tailleurs de bois et de pierres, constructeurs, charpentiers, peintres décorateurs, forgers, horlogers etc.), préparant en même temps les plus doués à la continuation des études aux académies des arts. Jusqu'à 1866 les cours n'avaient lieu que le dimanche, pour s'élargir ensuite aux autres jours de la semaine. Une attention particulière y était attribuée aux dessin géométrique et ornamental ainsi qu'au dessin libre. Cette école a élevé aussi les peintres connus du XIXe siècle, tels que Franjo Colombo et Albert Angelović de Rijeka.

Ivan Bach

TROIS HORLOGES EN TANT QUE PRODUITS DES HORLOGERS TRAVAILLANT À KARLOVAC

Au nombre restreint des horloges conservées portant la marque des horlogers de Karlovac (à savoir Johannes Angerle Frantz Malehlav et L. W. Pehr) l'auteur en rajoute une autre qu'il décrit en détail. Celle-ci est exécutée par Joseph Hoffman, vers la fin du XVIIIe siècle. En même temps, l'auteur publie une horloge jusqu'ici inconnue, faite par Frantz Malehlav, ainsi qu'une autre de provenance de Karlovac, signée du nom de Lorenz Wilhelm Pehr. Par cette contribution on veut inciter de nouvelles recherches dans le domaine de l'horlogerie de Karlovac, afin d'obtenir une image plus complète du développement de cet artisanat dans ladite ville.

Duško Kečkemet

VJEKOSLAV GANGL À SPLIT

Le sculpteur slovène Vjekoslav Gangl ((1859—1935) travaillait à Split à titre d'enseignant de l'École professionnelle des arts et métiers (1907—1909). À la base du matériel puisé aux archives et à la base de la littérature spécialiste l'auteur expose le travail de celui-ci dans ladite période. L'aperçu consiste en données sur les oeuvres sculpturales de Gangl réalisées à Split et conservées jusqu'à nos jours, ainsi qu'en données sur l'activité de l'artiste après son départ de la Dalmatie.